

CONSIDERAȚII PRIVIND ROLUL DIVIZIILOR „TUDOR VLADIMIRESCU” ȘI „HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN” ÎN ÎNLĂTURAREA SISTEMULUI MONARHIC DIN ROMÂNIA (1944-1947)

Rezumat: Hotărârea alcătuirii, pe teritoriul sovietic, a unor formațiuni militare a fost direct legată de contextul politico-militar din etapa finală al celui de-al Doilea Război Mondial (1944-1945), atunci când unitățile Armatei Roșii au dobândit, treptat, controlul asupra unor state din Europa Răsăriteană, Centrală și de Sud-Est.

Prin urmare, Iosif Visarionovici Stalin a acordat o atenție prioritară înființării în U.R.S.S. a unor așa numite „formațiuni de voluntari”, cărora li s-a stabilit ca obiectiv susținerea partidelor comuniste autohtone în procesul de dobândire a puterii politice. Așadar, diviziile „de voluntari” au constituit nucleele viitoarelor „armate populare” în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia și România. În perspectiva impunerii unui „sistem social” de sorginte sovietică până acolo unde înainta Armata Roșie – așa cum mărturisea Stalin, în aprilie 1945, unei delegații iugoslave aflate în vizită la Moscova –, corpurile militare de voluntari, constituite în URSS, se puteau dovedi instrumente prețioase.

Articolul surprinde astfel, rolul jucat de cele două divizii de voluntari înființate pe teritoriul sovietic, Divizia „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan” în impunerea comuniștilor la putere și înlăturarea regimului monarhic.

Cuvinte cheie: divizii de voluntari, sovietizare, monarhie, lovitură de stat, politizare.

După cum este foarte bine cunoscut, înțelegerile secrete dintre Aliați din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial (cu precădere cea de la Moscova din octombrie 1944 și de la Yalta din februarie 1945) au plasat România în sfera de influență a Uniunii Sovietice. Evoluția defavorabilă a luptelor pentru armatele Axei pe frontul de Est și înaintarea rapidă a Armatei Roșii spre granițele României l-au determinat pe liderul de la Kremlin, Iosif Visarionovici Stalin, să treacă la punerea

* Drd., Școala Doctorală din cadrul Facultății de Istorie, Universitatea București. E-mail: mariusmotreanu@gmail.com.

în aplicare a planurilor de instalare în statele europene vecine a unor regimuri politice „prietene“, după chipul și asemănarea celui din Uniunea Sovietică. În condițiile în care ofițerii și soldații Armatei Regale Române, într-o proporție covârșitoare, nu îmbrățișaseră ideile și tezele marxiste, nutriend ostilitate față de colosul de la Răsărit care în anul 1940 a dat primele lovituri politico-militare care au condus la prăbușirea României Mari, liderul sovietic a decis constituirea așa numitelor divizii de voluntari din prizonieri români, cărora li s-a rezervat un rol major în procesul de îndoctrinare politică și sovietizare a armatei române.

Înființarea concretă a primei Divizii de voluntari, numită „Tudor Vladimirescu“ (după numele celebrului conducător al revoluției de la 1821), alcătuită din prizonieri români (aproximativ 12.500 de soldați și ofițeri)¹ și aflată în rezerva Frontului 2 Ucrainean, s-a produs pe data de 15 noiembrie 1943, membrii fiind nevoiți să depună un jurământ de credință, încalcând astfel flagrant Codul de Justiție Militară care pedepsea cu moartea actul de trădare.

Prezidiul mitingului de constituire a Diviziei „Tudor Vladimirescu“.

Primul comandant a fost colonelul Nicolae Cambrea (15 noiembrie 1943 – 1 octombrie 1944), apoi colonelii Mircea Haupt (2 octombrie 1944 – 30 ianuarie 1945 și 11 martie – 12 mai 1945) și Iacob Teclu (31 ianuarie – 10 martie 1945). Organizată după model sovietic, divizia a dispus și de un aparat politic, cu următoarea încadrare: maior Ștefan Iordanov – locțiitor politic al mării unități, maior Dumitru

¹ I. Oprișan, *Infernul prizonierilor români în Rusia Sovietică*, Vol. I, Editura SAECULUM I.O., București, 2014, p. 21.

Petrescu – șeful Secției pentru educație și cultură, căpitan Mihai Burcă – loțiitor politic al Regimentului 1 infanterie, căpitan Dumitru Coliu – loțiitor politic al Regimentului 2 infanterie, căpitan Gheorghe Stoica – loțiitor politic al Regimentului 3 infanterie, căpitan Petre Borilă – loțiitor politic al Regimentului 1 artilerie, Sergiu Sevchenko – loțiitor politic al Divizionului de artilerie antitanc, Alexandru Paraschiv – loțiitor politic al Companiei cercetare, Ștefan Rab – loțiitor politic al Companiei transmisiuni².

La data de 15 noiembrie 1943, locotenent-colonelul Nicolae Cambrea emitea Ordinul de zi nr. 1, în care se spunea, printre altele, următoarele: „Ostași români voluntari! Stăpâniți de o grijă dureroasă pentru soarta țării noastre, care a fost târâtă în război alături de Germania, în contra voinței poporului și care este dusă la dezastru de actuala conducere, noi am obținut aprobarea Guvernului U.R.S.S. de a înființa prima divizie de voluntari români, care să lupte alături de Marile Puteri Aliate, U.R.S.S., Anglia și America, pentru distrugerea hitlerismului”³. În continuare, exprimându-și gratitudinea față de Stalin pentru posibilitatea de a organiza această divizie, Nicolae Cambrea pleda pentru o prietenie cu U.R.S.S. care va marca destinul României într-un mod tragic: „Să vă pregătiți bine pentru lupta care ne va aduce pacea, libertatea și belșugul și să nu uitați că avem alături de noi ca prieten și sprijin și ca vecin U.R.S.S., cea mai mare și puternică țară din lume. Numai alături de ea, țara noastră va fi în viitor fericită și respectată”⁴.

La Kotovsk, tot pe teritoriul Uniunii Sovietice, cu aprobarea lui Iosif Visarionovici Stalin, a fost creată, la 12 aprilie 1945, cea de-a doua divizie alcătuită din prizonieri români, căreia i s-a dat numele de „Horia, Cloșca și Crișan” și care a fost pusă sub comanda generalului Mihail Lascăr. Acesta a precizat și misiunea unității: „«Divizia Tudor Vladimirescu-Debrețin» împreună cu a noastră (<<Horia-Cloșca și Crișan>> - n.a.) și cu cele mai bune elemente din restul unităților românești formează sâmburele noii armate democratice românești”⁵.

Organizarea Diviziei „Tudor Vladimirescu” a fost inspirată după felul în care era organizată o divizie sovietică. Prezenta o mare putere de foc și un efectiv mult mai mare atât ca trupă cât și în cadre. Ofițerul Ion Tutoveanu, fost membru al statului major al Diviziei „Tudor Vladimirescu”, își amintea că unitatea a însumat, în cele din urmă, 12.500 de soldați și ofițeri, cărora li s-a mai adăugat un număr

² Alesandru Dușu, *Sub povara armistițiului 1944-1947*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 67.

³ Depozitul Central de Arhivă Pitești, Fond „Divizia Tudor Vladimirescu”, dosar nr. 1, f. n.

⁴ Ibidem.

⁵ Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, Editura Enciclopedică, București, 2017, p. 182.

important de prizonieri sosiți din Uniunea Sovietică și alți voluntari români, dintre care s-au mai reîntors în țară, după încheierea războiului, doar 4.500 dintre ei, restul sfârșind pe câmpurile de luptă⁶.

În ceea ce privește stabilirea misiunilor diviziei, au existat anumite dispute chiar în rândul comuniștilor români, fapt relevat abia în anul 1961 de către Gheorghe Stoica și alți comuniști⁷, implicați în formarea Diviziei „Tudor Vladimirescu”, cu ocazia dezbaterilor la Plenara C.C. al P.M.R. (30 noiembrie - 5 decembrie 1961) în legătură cu Darea de seamă a delegației P.M.R. la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S., prezentată de Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Conform acestuia, Ana Pauker și Vasile Luca doreau ca Divizia „Tudor Vladimirescu” să nu participe la luptele pe frontul antihitlerist, ci doar utilizarea unităților ei, ca „trupe de ordine, care ar fi trebuit să vină în urma armatei sovietice, să asigure ordinea în localitățile eliberate de aceasta”⁸. În cele din urmă, se va definitiva clar misiunea diviziei, aceasta fiind precizată de către generalul sovietic Petrov încă de la data de 4 februarie 1944, și anume aceea de „întrebuințarea ei ca mare unitate operativă pe front și ca unitate de menținere a ordinii în țară”⁹.

În vederea supravegherii atente a activității diviziei și pentru lămurirea „pandurilor” asupra viitoarelor misiuni ale mării unități, în cadrul diviziei au început să sosească „specialiști” trimiși de Moscova.¹⁰ Astfel, la 8 martie 1944 sosește în divizie generalul Kovalenko, reprezentant al Marelui Stat Major al Armatei Roșii, însoțit de un grup de ofițeri superiori și unul de comuniști în frunte cu Ana Pauker, Mâță, Manole și Luca pentru munca politică¹¹.

Prin urmare, la data de 14 martie 1944, cu puține zile înainte ca Armata Roșie să pătrundă pe teritoriul României, Ana Pauker a precizat cu claritate: „Notați bine, domnilor ofițeri! Armata Roșie este foarte aproape de granița României, pe alocuri distanța este de abia 60-80 km. În consecință, locul dumneavoastră este acolo și nu aici”¹².

⁶ I. Opreșan, *op. cit.*, p. 21.

⁷ Aceste informații trebuie privite cu rezervă deoarece în urma procesului de destalinizare declanșat de către Nikita Hrușciiov, liderul Uniunii Sovietice, Ana Pauker și susținătorii săi fuseseră înlăturați de la conducerea Partidului Comunist Român de către gruparea condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej din care făcea parte și Gheorghe Stoica.

⁸ *Din dezbaterile de la Plenara C.C. al P.M.R. 30 noiembrie – 5 decembrie 1961*, în „Scânteia”, anul XXXI, nr. 5376, 12 decembrie 1961, p. 4.

⁹ Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial*, Editura All-Educațional, București, 1999, p. 271.

¹⁰ Alesandru Duțu, *Politizarea armatei române*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 4/1996, p. 30.

¹¹ Depozitul Central de Arhivă Pitești, Fond „Divizia Tudor Vladimirescu”, dosar nr. 17, f. 54.

¹² Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial (1941-1945)*. *Dicționar Enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 198.

În aprilie 1944, trupele sovietice au pătruns pe teritoriul României. Astfel, ofensiva Armatei Roșii a generat evoluții politice dramatice pe plan intern¹³. Chiar înainte de obținerea nelegitimă a puterii politice, comuniștii români au perceput armata ca pe un rival redutabil, atașat tradiției regalității, care mai întâi trebuia demolat și, ulterior, transformat într-un organism loial noii puteri. Cum comuniștii români, până în martie 1945 nu au avut autoritatea necesară să își pună planurile în aplicare, intervenția sovietică a fost decisivă.

Procesul amplu în urma căruia Armata Regală Română a fost epurată de cadrele ei cele mai valoroase și transformarea ei într-un instrument fidel la îndemâna puterii comuniste, a fost pregătit și lansat chiar înaintea încheierii celei de-a doua conflagrații mondiale, prin aplicarea unui cadru legislativ de către Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției (în luna septembrie a anului 1944). În ziua de 29 ianuarie a anului 1945, era adus la cunoștința opiniei publice așa numitul program de guvernare al Frontului Național Democrat care, printre altele, menționa și dorința „reorganizării armatei în spirit democratic, eliminând elementele reacționare și fasciste”¹⁴.

Între data de 26 octombrie și luna decembrie a anului 1944, Înalțul Comandament Sovietic și Comisia Aliată (Sovietică) de Control au dat două ultimatumuri oficialităților române prin care au solicitat reducerea semnificativă a numărului comandamentelor și trupelor aflate în interiorul țării. Ținta majoră era îndepărtarea oricărei posibilități ca o unitate militară română să mai poată garanta ordinea internă și protejarea autorității statale. Grăitor în acest sens este aspectul că, în 28 februarie 1945, Comisia Aliată (Sovietică) de Control a formulat opt ordine, cu punere în aplicare chiar de a doua zi (adică pe 1 martie 1945) de diminuare (ori desființare) și dezarmarea integrală a tuturor unităților militare române¹⁵.

De altfel, presiunile cruciale ale Moscovei pentru înlăturarea guvernului Nicolae Rădescu și diminuarea puterii armate a țării au fost evidențiate chiar de către Ana Pauker într-o ședință a fruntașilor Partidului Comunist din România ținută pe 7 martie 1945: „Și dacă lucrurile s-au întâmplat, așa cum s-au întâmplat, mai cu seamă datorită ajutorului dinafară, acum nu am fi putut înregistra succesul...”¹⁶.

Trebuie subliniată ideea că, în paralel cu diminuarea forțelor militare românești prezente în capitală sau în zonele limitrofe acesteia, trupele sovietice

¹³ Michael Shafir, *România comunistă (1948-1985). O analiză politică, economică și socială*, traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu, Editura Meteor Press, București, 2020, p. 73.

¹⁴ Alexandru V. Ștefănescu, „<<Democratizarea>>” armatei, în *Istoria românilor*, Vol. X, *România între anii 1948-1989*, coordonator Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 732.

¹⁵ Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, p. 174.

¹⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond C.C. al P.C.R. Cancelarie, dosar nr. 14/1945, f. 3.

au fost folosite ca instrument de presiune politică asupra Regelui, opoziției cu adevărat democratice și pentru intimidarea opiniei publice. Afirmatia este demonstrată chiar de relatările fostului suveran Mihai I, care își amintea că: „Bucureștiul arăta ca un oraș ocupat. Atmosfera politică era irespirabilă (...). Din când în când, în momentele când propunerile lor nu erau primite cu entuziasm sau erau respinse, sovieticii își scoteau tancurile în stradă și făceau demonstrație de forță”¹⁷. Corneliu Coposu, un alt contemporan al evenimentelor, a descris și atmosfera de teroare din București creată de comuniști și trupele sovietice, oferind cazul de la 1 decembrie 1944, când s-a organizat o festivitate la Ateneu, la aniversarea Unirii. Ateneul a fost înconjurat de tancuri sovietice, iar participanții la festivitate au fost agresați de indivizi aduși cu camioane, exact după metoda stalinistă, prin folosirea de bastoane, lansându-se vociferări și amenințări. Corneliu Coposu a mai adăugat că: „Își permiteau luxul de a profera aceste amenințări și insulte, de a exercita presiuni morale și chiar agresiuni, fiindcă aveau în spate armata sovietică”¹⁸.

Noul cabinet sub conducerea lui Petru Groza, „recomandat” de Andrei Ianuarevici Vișinski, era alcătuit din 17 miniștri și 14 subsecretari de stat. Potrivit aprecierii istoricului Dinu C. Giurescu, 86,6% din membrii executivului se aflau sub tutela directă sau indirectă a Partidului Comunist din România¹⁹.

Preluarea controlului total al armatei a reprezentat un obiectiv crucial pentru guvernul Petru Groza. Drept dovadă, chiar în ședința cu activul central al P.C.(d.).R. din 7 martie 1945, la care au participat printre alții, Ana Pauker, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica Nicolae Ceaușescu, Miron Constantinescu, Vasile Vaida, s-a luat în discuție și subiectul armatei române. Ana Pauker a subliniat următoarele: „Fără îndoială, un rol de extraordinară importanță l-a jucat ajutorul pe care l-am primit prin loviturile date reacțiunii din România, prin luarea din mâna reacțiunii, a uneltelor, cum erau armata, o parte din poliție, prin ruperea politicii reacționare și din afară, prin radio, prin articole de gazetă, printr-o intervenție mai directă”²⁰. Însă, după cum este deja cunoscut, răfuielile guvernanților cu „reacțiunea” din rândurile armatei a continuat pe o scară și mai mare.

Așa se face că, în martie-aprilie 1945, la scurt timp după impunerea guvernului pro-comunist, din efectivele Diviziei „Tudor Vladimirescu” au fost selecționați aproximativ 1.000 de ofițeri, subofițeri și soldați care, puși sub comanda lui Dumitru Popescu, au ajuns în Capitală, fiind întâmpinați în Gara de Nord de

¹⁷ Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 40.

¹⁸ Vartan Arachelian, *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 22.

¹⁹ Conform Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, p. 185.

²⁰ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. Cancelarie, dosar nr. 14/1945, f.2.

Gheorghe Gheorghiu-Dej și instruiți în cadrul cazărmii „Mihai Viteazul” de activiști ai Partidului Comunist Român. La 26 aprilie 1945, așa numitul „lot 1.000”, a devenit osatura „aparaturii politice” al armatei române, 986 dintre ei fiind trimiși la diferite mari unități operative române aflate pe front, unde au fost încadrați în noile funcții de ajutoari ai comandanților pentru munca de educație, cultură și propagandă²¹. Ceremonialul încadrării acestora în oștirea română s-a desfășurat în cazarma Regimentului „Mihai Viteazul” din București, la care a participat chiar Regele Mihai I, dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, membrii ai guvernului, reprezentanți ai Armatei, numeroși lideri ai vieții politice românești, dar și reprezentanți sovietici ș.a.²².

Prezența în București și integrarea rapidă a lucrătorilor politici din Divizia „Tudor Vladimirescu” în armata română a fost explicată și de generalul Constantin Sănătescu, care la 24 aprilie 1945, în jurnalul său, a făcut următoarele aprecieri: „Ultima divizie română ce o mai aveam în jurul Bucureștiului a fost mobilizată și trimisă pe front, contrar protocolului militar ce-am încheiat cu rușii. În schimb a fost adusă Divizia Tudor Vladimirescu, care a fost formată în Rusia din prizonierii români și educată în spiritul Armatei Roșii”²³. Două zile mai târziu, pe 26 aprilie 1945, când a avut loc solemnitatea integrării în armata română a unui detașament din Divizia „Tudor Vladimirescu”, generalul Sănătescu a notat următoarele: „Cei ce aparțin acestui detașament au fost înaintați excepțional de către ruși, fără a ține seama de capacitatea lor și de gradele ce le au camarazii lor de promoție din armata română. Majestatea Sa Regele a participat la solemnitate, eu însă nu m-am dus, ca un protest contra ilegalităților ce *se fac*”. A doua zi, Constantin Vasiliu Rășcanu, ministrul de Război, i-a reproșat acestuia neparticiparea la ceremonialul respectiv²⁴.

²¹ Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, pp. 198-200.

²² „Graiul Liber”, 30 aprilie 1945.

²³ Constantin Sănătescu, *Jurnalul Generalului Sănătescu*, cu o prefață de Simona Ghițescu-Sănătescu, Editura Humanitas, București, 1993, p. 200.

²⁴ *Ibidem*, p. 201.

Mitinguri organizate de comuniști prin care își arătau sprijinul pentru Divizie.

Rolul acestor lucrători politici în viața armatei, dar și, în general, în cadrul societății românești, a fost precizat de către maiorul Dumitru Petrescu, care, referindu-se la așa numita chestiune a „democratizării” oștirii, a subliniat următoarele: „Cu atât mai mult sunt indicați pentru această înaltă misiune cu cât ei își iubesc fierbinte țara și poporul. Sunt conștienți de mersul evenimentelor de azi și știu că România nu poate exista în viitor decât ca țară democrată (în realitate comunistă - n.a.) și în bună vecinătate și prietenie cu marea noastră vecină Uniunea Sovietică și că, deci, datoria lor este de a ajuta la democratizarea țării și în primul rând în corpul din care fac parte, adică al armatei române.

Domnule prim-ministru, domnule general-colonel Susaicov, ca unul care am luat parte la înființarea, organizarea și educarea Diviziei «Tudor Vladimirescu-Debrețin», și care cunoscând pe fiecare în parte din ostașii și ofițerii prezenți, țin să vă încredințez că ei toți își vor îndeplini cu succes misiunea și astfel vor dovedi că încrederea pusă în ei de guvernul român pe care îl prezidați și Înalțul Comandament al Frontului 2 ucrainean, va fi pe deplin justificată”²⁵.

În pofida preluării frâielor puterii, noul guvern și comuniștii nu se bucurau de simpatie în rândurile marii majorități a militarilor români, de la structurile superioare până la nivel de unități. Relevant în acest sens a fost întrederea din data de 7 martie a anului 1945, între generalul Vasiliu Rășcanu, noul ministru de

²⁵ Discurs publicat în ziarul „Scânteia”, 30 aprilie 1945.

război, și Constantin Sănătescu, șeful Statului Major al armatei române, în timpul căreia primul i-a solicitat concursul în activitatea de conducere a ministerului. Totuși, în aceeași zi, cu ocazia prezentării ministrului de Război în fața șefilor armatei, Constantin Sănătescu a ținut o cuvântare și a rugat public pe noul titular ministru „să vegheze la tradițiile armatei, care au constituit puterea și cinstea ei în trecut”, dar totodată „să lupte să nu amestece politica în armată, după cum este tendința în prezent”²⁶.

În consecință, rolul major pe care Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan” urma să îl joace în procesul de sovietizare a armatei române a fost remarcat și într-un raport întocmit în data de 7 martie 1945 de către un agent al Oficiului de Servicii Strategice al S.U.A. de la București. Acesta preciza faptul că acțiunile de comunizare a României urmau să se întindă pe 3 ani, informație obținută în urma expunerii la București, în data de 7 martie 1945, de către Evgheni Suhalov, reprezentant al Cominternului, care a afirmat că venea chiar de la Gheorghe Dimitrov, liderul Cominternului. La întrunire au participat, printre alții: Ana Pauker, Vasile Prisenko, generalul Fedor Zurcov, Ilia Zurcov, Constantin Doncea, Constantin Pârvulescu și chiar Sulam Berezinsky (reprezentant al Cominternului și trimisul personal al lui Stalin, ca „observator” în problemele românești). În raport se menționa că una dintre măsuri ce avea să fie adoptată era „desființarea armatei în forma ei actuală” și constituirea unei „armate noi” din Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Avram Iancu” (era vorba de Divizia „Horia, Cloșca și Crișan” - n.a.), precum și din toți ofițerii aflați la acea dată pe teritoriul Uniunii Sovietice²⁷.

Încheierea oficială a războiului, la 9 mai 1945, a găsit pe majoritatea militarilor români dislocați pe frontul din Cehoslovacia. Începând cu data de 9 iunie 1945, propagandiștii politici au însoțit trupele în marșul lor pe jos până la granițele României (42 de zile)²⁸. În mod oficial, militarii celor două unități militare („Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”) și personalul aparatului politic au fost reintegrați în armata română prin intermediul Legii nr. 666 din luna august a anului 1945²⁹.

²⁶ Constantin Sănătescu, *op. cit.*, p. 195.

²⁷ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane (1944-1947)*, Editura „Iconica”, București, 1993, p. 135-136.

²⁸ Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, p. 180.

²⁹ Petre Opreș, *Două creații sovietice: Direcția Superioară Politică a Armatei și Divizia I Voluntari Români „Tudor Vladimirescu-Debrețin”*, <http://www.contributors.ro/politica-doctrine/doua-creatii-sovietice-directia-superioara-politica-armatei-si-divizia-1-voluntari-romani> (accesat la data de 10.03.2021).

În condițiile în care efectivele armatei române erau reduse drastic, în ședința din 19 iulie 1945 a C.C. al P.C.R., chiar Gheorghe Gheorghiu-Dej a pledat pentru păstrarea efectivelor celor două Divizii („Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”), apelându-se la următoarea metodă: pe o anumită perioadă de timp, militarii acestora să primească concedii, iar cei care fuseseră demobilizați să fie încadrați la Ministerul de Interne. Liderul comunist a susținut cu tărie „că nu pentru demobilizare au fost date” cele două unități militare³⁰.

Regimul comunist din România a utilizat Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan” nu numai ca instrumente în procesul de „democratizare” a armatei române, dar și ca mijloc de reprimare a unor manifestații politice și sociale care amenințau „noua ordine de stat”.

În ziua de 8 noiembrie 1945, de ziua onomastică a Regelui Mihai I, a avut loc o amplă demonstrație pentru sprijinirea democrației, pentru Rege și împotriva regimului comunist condus de dr. Petru Groza. Manifestația din Piața Palatului a fost prima și cea mai amplă demonstrație împotriva impunerii comunismului în țările din centrul și sud-estul Europei, organizată de către tineretul liberal și țărănist. Pe durata manifestației, grupuri de provocatori comuniști s-au amestecat printre manifestanți pentru a împiedica demonstrația. Mai multe camioane aduceau provocatori și bătăuși la Confederația Generală a Muncii din strada Wilson. Detașamente din Divizia „Tudor Vladimirescu” au ocupat de dimineață intrările în piață. Cu toate acestea la ora 9.30 manifestanții s-au adunat. Camioanele provocatorilor au intrat în mulțime, care continua să aclame pe Regele Mihai. La ora 11³⁰, piața era plină. Agenții comuniști au atacat din nou, arestând peste 10 persoane. Camioanele au încercat din nou spargerea demonstrației, agenții lovind cu bare de fier. Două camioane au fost răsturnate și li s-a dat foc de către manifestanți. Din Ministerul de Interne au ieșit patru agenți care au deschis focul. Apoi, din Ministerul de Interne s-a deschis foc de mitralieră³¹ de către ostași. Divizia „Tudor Vladimirescu” și trupele de ordine sosesc la fața locului. Celor doi morți din timpul zilei li se adaugă și alte 13 victime din timpul nopții. Responsabilitatea celor petrecute revine, inevitabil, celor doi „huligani binecunoscuți”, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu³².

Cu privire la derularea demonstrației, C.V.R. Schuyler, reprezentantul S.U.A. în cadrul Comisiei Aliate de Control în România a notat în jurnal următoarele: „Trupe ale diviziei «Tudor Vladimirescu» înconjurau, aliniate, piața.

³⁰ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. Cancelarie, dosar nr. 64/1945, f. 3.

³¹ Constantin Scorpan, *Istoria României-Enciclopedie*, Editura Nemira, București, 1997, p. 395.

³² Andi Mihalache, *1944 - 1947:P.C.R. între teroare și represiune*, în *Anul 1947. Căderea Cortinei* (colecția Analele Sighet nr. 5), Editura Fundația Academică Civică, București, 1997, p. 422.

Mulțimea a păstrat ordinea, scandând pentru «Rege și Țară» și agitând pancartele, cam până pe la prânz. Tot atunci, un număr de camioane pline cu polițiști și civili înarmați cu pistoale și bâte, au pătruns în piață și au început să încercuiască oamenii. Atitudinea oamenilor s-a schimbat imediat. S-au ridicat pumni și au fost schimbate insulte. Atunci, polițiștii și civilii au coborât din camioane și au început să facă arestări. Au izbucnit bătăi, s-au tras focuri de armă și polițiștii au fost repede copleșiți. Mai multe camioane au fost răsturnate și li s-a dat foc. Trupele din jurul pieței au deschis focul, la început în aer, apoi direct în mulțime (...). Românii ne-au spus mai târziu că fuseseră arestați cam patru sute de oameni. Cei aflați în arest erau duși la cazarmile soldaților, unde erau bătuți sau torturați și forțați să semneze «mărturisiri» care-i implicau pe Maniu și pe Brătianu³³.

În noaptea zilei de 8 noiembrie 1945 și în ziua următoare forțele de ordine au percheziționat numeroase case și au arestat numeroși reprezentanți ai opoziției democratice sub pretextul că ar fi dorit organizarea unei „rebeliuni”³⁴.

După incidentele din 8 noiembrie 1945, în conformitate cu ordinul Corpului 2 Armată în cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu” se va forma un batalion de alarmă, care va fi instruit în cazarma Regimentului 1 Infanterie, acesta urmând să intervină în eventualele tulburări interne³⁵.

Spre sfârșitul anului 1947, Divizia „Tudor Vladimirescu” a fost implicată în cea mai importantă acțiune de susținere a regimului comunist, și anume lovitura de stat din 30 decembrie 1947 care a avut drept consecință înlăturarea monarhiei din România.

În vederea realizării acestui obiectiv esențial, autoritățile comuniste au adoptat o serie de măsuri politico-militare pentru a asigura succesul acțiunii³⁶. Faptul că armata întârzie să prezinte semnele subordonării față de noul regim, a determinat guvernul Groza să numească, la 23 decembrie 1947, în fruntea M.Ap.N. pe Emil Bodnăraș, cunoscut lider comunist³⁷. Această numire a venit, se pare, după o nouă călătorie, în secret, a acestuia la Moscova, unde ar fi fost

³³ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, p. 59-60.

³⁴ Ghiță Ionescu, *Communism in Romania. 1944-1962*, Editura Oxford University Press, Amen House, London, 1964, p. 120.

³⁵ Depozitul Central de Arhivă Pitești, Fond Divizia „Tudor Vladimirescu”, dosar nr. 27, f. 20-21.

³⁶ Absolvent al Facultății de Drept din Iași, Emil Bodnăraș va urma cursurile unor școli primare de artilerie devenind ofițer în armata română. Încă de pe băncile universității a fost un simpatizant al mișcării muncitorești. Arestat în anul 1934 și condamnat la 10 ani muncă silnică pentru participarea la lupta contra regimului burghezo-moșieresc. După instaurarea regimului comunist va deveni o figură marcantă a acestuia.

³⁷ Ioan Scurtu, *Ultimul an de coabitare a P.C.R. cu monarhia*, în „Dosarele Istoriei”, Anul II, nr. 11, 1997, pp. 18-23.

pregătit special, din punct de vedere militar, pentru executarea loviturii de stat din 30 decembrie 1947³⁸.

În ședințele ținute în 28 și 29 decembrie 1947, conducerea Partidului Comunist a stabilit planul de măsuri pentru abolirea monarhiei. Ca măsuri de securitate luate de M.Ap.N. și M.A.I. se prevedeau: paza instituțiilor, a demnitarilor, a punctelor strategice în capitală și provincie (telefoane, căi ferate, lucrări de artă, radiodifuziune), punerea în stare de alarmă a unităților de rezervă. Ca măsuri politice, erau trecute: mobilizarea partidului și a organizațiilor partidului și a organizațiilor de masă, convocarea parlamentarilor, mobilizarea presei și a radioului. În ziua de 30 decembrie după întrevvedere cu Regele, când acesta urma să semneze actul de abdicare, era prevăzută ședința comună a Guvernului și Parlamentului pentru desemnarea organului provizoriu de conducere (în document erau trecute numele lui Petru Groza, Ioan Niculi, prof. Parhon, Vasile Vaida și Ștefan Voitec). De asemenea, urma să se opereze următoarele schimbări de guvern: Gheorghe Gheorghiu-Dej trebuia să devină președinte al Consiliului de Miniștri, Gheorghe Vasilichi, Ministru al Educației Naționale, Vasile Luca la industrie și comerț, Gheorghe Apostol la finanțe.

Primele măsuri cu caracter militar s-au luat încă din seara zilei de 29 decembrie. Astfel, la ora 19²⁰ Marele Stat Major a trimis o telegramă „extraurgent, secret” prin care se cerea întărirea pazei la toate depozitele de armament și muniții. Începând cu a doua zi, ora 7⁰⁰, ofițerii și subofițerii depozitelor de armament și muniții erau prezenți în cazarmă până la noi dispoziții. De asemenea, se prevedea: „comandanții secunzi pentru educație vor colabora intens la aceste măsuri și vor prelucra cu ofițerii și trupa acest ordin.”

În aceeași zi, 29 decembrie, a fost emis ordinul 50, prin care se oferea o seamă de avantaje personalului militar. Astfel, se mărea rația de calorii, se îmbunătățeau condițiile de cazarmament, subofițerii și ofițerii primeau alimente și alte avantaje în mod gratuit. Documentul se încheia astfel: „Față de măsurile de îmbunătățire a situației materiale a armatei și a condițiilor ce vor fi create cu neobosită stăruință, cer tuturor ostașilor și comandanților de toate gradele cea mai desăvârșită disciplină, executarea neșovăitoare a ordinelor și devotament față de marea cauză a constituirii democrației noastre populare și a armatei ca apărătoare a drepturilor și cuceririlor poporului”³⁹.

O altă măsură a fost înlăturarea din armată a încă unui grup de ofițeri care nu prezentau încredere pentru regimul comunist. Această măsură a fost

³⁸ Mircea Chirițoiu, *Armata ținută în frâu*, în „Magazin Istoric”. Revistă de cultură istorică, serie nouă, Anul XXXI, nr. 11 (368), noiembrie 1997, p. 27.

³⁹ *Ibidem*, p. 28.

dusă la îndeplinire de către o comisie formată la nivelul Regiunii a II-a Militară, din 12 membrii, 8 dintre aceștia provenind din Divizia „Tudor Vladimirescu”⁴⁰.

În seara zilei de 29 decembrie 1947, după ce a stabilit cu Gheorghe Gheorghiu-Dej detaliile privind audiența și discuțiile cu Regele Mihai, primul ministru Petru Groza, prin intermediul mareșalului Curții Regale, Dimitrie Negel l-a rugat pe Rege să vină de la Sinaia la București pentru a discuta de urgență „o chestiune de familie”⁴¹. Regele a acceptat, crezând că era vorba despre apropiata sa căsătorie, așa că a plecat spre București⁴². Audiența a fost fixată pentru a doua zi, 30 decembrie 1947, când în jurul orei 11,00 la Palatul din Șoseaua Kiseleff, Regele Mihai i-a primit în audiență pe șeful guvernului, dr. Petru Groza, și pe liderul P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, aceștia cerându-i abdicarea. Inițial suveranul a refuzat, solicitând consultarea poporului cu privire la actul politic respectiv, însă cei doi au replicat că nu mai exista timp pentru așa ceva. Regele a cerut să fie lăsat un timp singur. Acesta a fost informat că legăturile telefonice au fost întrerupte și chiar piese de artilerie fuseseră îndreptate spre palat⁴³. Chiar Regele Mihai a ieșit pe un balcon și a observat că în curtea palatului se aflau grupuri de soldați cu puști-mitraliere și nu mai era nici unul dintre membrii gărzii regale⁴⁴.

Surprins de rapiditatea măsurilor adoptate de către guvernul Groza și sub presiunea trupelor din Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan” care înconjuraseră reședința regală, Regele Mihai I a semnat abdicarea⁴⁵.

În seara zilei de 30 decembrie 1947 s-au schimbat gărzile militare la toate reședințele familiei regale. La ora 17⁰⁰, locotenent-colonelul Emanoil Popovici, din Marele Stat Major, a primit ordin ca împreună cu comandantul Batalionului de gardă, locotenent-colonel Nicolae Bercea, și unități din Divizia „Tudor Vladimirescu”, să procedeze la dezarmarea și înlocuirea gărzilor de la Palatul Regal din Calea Victorie, Palatul Elisabeta, Cazarma Batalionului de Gardă (Ghencea) și Castelul Peleş. În București, operațiunea s-a desfășurat între orele 18⁰⁰-23⁰⁰. La 23³⁰, cei doi ofițeri au plecat spre Sinaia, unde au ajuns la ora 02⁰⁰. Din cauza viscolului puternic, între Comarnic și Sinaia, compania din Divizia „Tudor Vladimirescu” nu a ajuns decât la ora 08⁰⁰ în data de 31 decembrie. Vechea gardă a fost dezarmată de cei doi ofițeri și dusă în cazarma din

⁴⁰ Florin Șperlea, *Glasul Armatei-un instrument al propagandei comuniste (1945-1948)*, în „Analele Sighet”, nr. 5, Editura Fundația Academică Civică, București, 1997, p. 390.

⁴¹ Mark Laszlo Herbert, *Abdicarea regelui Mihai. Documente diplomatice inedite*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 258.

⁴² Diana Mandache, *Exilul regelui*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2016, p. 15.

⁴³ Mircea Chirițoiu, *op. cit.*, p. 22.

⁴⁴ Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 227

⁴⁵ Mircea Chirițoiu, *op. cit.*, p. 23.

Ghencea⁴⁶. La 31 decembrie, șeful Marelui Stat Major, general de divizie Septimiu Pretorian ordonă comandantului Diviziei Blindate „Tudor Vladimirescu” organizarea unui batalion de infanterie care să preia atribuțiile fostului Batalion de Gardă Regală⁴⁷.

Pe 31 decembrie, Regele Mihai și Regina Mamă Elena au părăsit Capitala și s-au îndreptat spre Sinaia, unde au fost ținuți sub atență supraveghere până la data de 3 ianuarie 1948. Castelul Peleş se afla sub paza strictă a trupelor din Divizia „Tudor Vladimirescu”, iar orice mișcare îi era raportată imediat lui Emil Bodnăraș. De la întoarcerea în Sinaia, Regelui și Reginei Mamă li s-a interzis să comunice cu oricine și abia au avut timp să-și facă bagajele⁴⁸. De altfel, membrii familiei regale trebuiau să obțină permise speciale pentru a intra ori a ieși din palat⁴⁹.

Într-un „Raport asupra plecării fostului rege Mihai” din data de 4 ianuarie 1948, făcut public de CNSAS, este descris cu lux de amănunte momentul în care regele părăsește România. În data de 3 ianuarie, la ora 17:00, au sosit la gară trei automobile ale Regelui și două camioane cu bagaje. Imediat a început îmbarcarea celor trei autoturisme și a bagajelor în vagoanele ce se găseau garate în spatele fostei rampe regale. La ora 17:05, în fața gării au sosit ziaristul englez Leonard Kirschen și trei jurnaliști americani, iar „la ora 18 a sosit de la București garnitura specială cu care pleca Mihai din țară. Paza trenului era asigurată de circa 25 agenți de siguranță sub conducerea Insp. Nicolski [Boris Grünberg, colonel NKVD, care folosea în România pseudonimul Alexandru Nicolski – n.r.] și comisar șef Vendel și de ostași și ofițeri din Divizia Tudor Vladimirescu. Fiecare ușa a vagonului era păzită de un agent și un soldat cu armă automată (...)”⁵⁰.

Rolul important pe care Moscova și comuniștii români l-au acordat celor două unități în sovietizarea României a fost dovedit de implicarea militarilor din Divizia „Tudor Vladimirescu” în reprimarea manifestației regaliste din 8 noiembrie 1945 și a militarilor din ambele divizii în lovitura de stat din 30 decembrie 1947. Nu întâmplător, inițial ziua armatei române a fost fixată pe 2 octombrie, data constituirii primei Divizii de „voluntari” „Tudor Vladimirescu”, care a fost percepută de comuniștii români ca fiind începutul procesului formării „armatei populare române” (data fiind modificată din 2 pe 25 octombrie, data eliberării întregului teritoriu românesc de sub ocupația armatelor germano-maghiare)⁵¹.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 29.

⁴⁷ Mircea Chirițoiu, *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947, Preliminarii militare, consecințe politice*, Editura Fundația Academia Civică, București, p. 221.

⁴⁸ *Idem*, p. 253.

⁴⁹ Mark Laszlo Herbert, *op.cit.*, p. 262.

⁵⁰ Mircea Chirițoiu, *op. cit.*, p. 257.

⁵¹ I. Oprișan, *op. cit.*, p. 22.

CONSIDERATIONS REGARDING THE ROLE OF THE "TUDOR VLADIMIRESCU" AND "HORIA, CLOȘCA AND CRIȘAN" DIVISIONS IN THE REMOVAL OF THE MONARCHY SYSTEM FROM ROMANIA (1944-1947)

Abstract: The decision of forming, on the Soviet territory, of some military formations was directly related with the political and military context from the final stage of the Second World War (1944-1945), when the units of the Red Army, step by step, took control of states from the Eastern, South-Eastern and Central Europe.

Thus, Iosif Visarionovici Stalin granted a priority attention to the founding of the so called „voluntary formations“ in the Socialist Soviet Union Republic, which had as an objective the supporting of the local Communist parties in the process of gaining political power. So, the “voluntary“ divisions formed the core of the future “popular army“ in Poland, Hungary, Czechoslovakia and Romania. In the perspective of imposing a “social system“ of Soviet origins as far as the Red Army reached – as Stalin himself said to a Yugoslav delegation which was on a visit in Moscow, in April 1945 – the voluntary military corps, formed in the Socialist Soviet Union, could prove to be precious instruments.

The article, thus, captures the role played by the two divisions of voluntary formed on the Soviet territory, the „Tudor Vladimirescu“ division and the „Horia, Cloșca și Crișan“ one, in imposing communists to power and so remove the monarchic regime.

Keywords: volunteer divisions, sovietization, monarchy, coupe d'etat, politicization.

